

**Tervetaimiketju-
Monivuotisten puutarhakasvien taimituotantoketjujen kehittäminen tavoitteena
kasvintuhoojariskien hallinta
(Dno 2224/03.01.02/2015)**

Loppuraportti

17.3.2019

Jaana Laamanen, Sirkka Juhanoja, Saila Karhu, Sanna Kukkonen, Marja Rantanen, Saara Tuohimetsä

Sisällysluettelo

1. Hankkeen tavoitteet	3
2. Hankkeen eri osapuolet ja yhteistyö.....	4
3. Hankkeen tulokset	5
3.1 Menetelmät ja aineisto	5
3.1.1 Työpaketti 1. Varmennetun taimituotannon lajikevalikoiman uudistaminen ulkomaisilla marjakasvilajikkeilla	5
3.1.2 Työpaketti 2. Varmennetusta taimituotannosta poistuvien kasviryhmien tuotannon järjestäminen taimistoilla	5
3.2 Tulokset.....	6
3.2.1 Työpaketti 1. Varmennetun taimituotannon lajikevalikoiman uudistaminen ulkomaisilla marjakasvilajikkeilla	6
3.2.2 Työpaketti 2. Varmennetusta taimituotannosta poistuvien kasviryhmien tuotannon järjestäminen taimistoilla	6
3.3 Toteutusvaiheen arviointi	7
3.4 Julkaisut.....	8
4. Tulosten arviointi	8
4.1 Tulosten käytännön sovelluskelpoisuus	8
4.2.1 Työpaketti 1. Varmennetun taimituotannon lajikevalikoiman uudistaminen ulkomaisilla marjakasvilajikkeilla	8
4.2.2 Työpaketti 2. Varmennetusta taimituotannosta poistuvien kasviryhmien tuotannon järjestäminen taimistoilla	9
4.2 Tulosten tieteellinen merkitys	9
5. Tiivistelmä	11

1. Hankkeen tavoitteet

Terveen taimen käyttö on ennakoivaa varautumista kasvintuhoojia vastaan. Monivuotisilla puutarhakasveilla varmennetun taimituotannon järjestelmällä voidaan tuottaa tervettä taimiaineistoa puutarhaelinkeidon käyttöön. Kasvituotteiden kauppa on kansainvälistynyt voimakkaasti ja kasvintuhoojaongelmat ovat lisääntyneet. Varmennetun taimituotannon valiotaimituotannon kannattamattomuus ja Luonnonvarakeskuksen (Luke) säästötavoitteet olivat merkittäviä syitä hankkeen käynnistymiselle. Järjestelmä vaati toimintamallin muutoksen muuttuneissa taloudellisissa ja ympäristöllisissä olosuhteissa.

Hanke käynnistettiin kesäkuussa 2016. Hankkeen tarkennutussa tutkimussuunnitelmassa määritettiin työpaketeiksi ja tavoitteiksi 1) Yrityslähtöisen ja kansainvälisesti toimivan varmennetun taimituotannon järjestämisen tukeminen ja 2) Varmennetusta taimituotannosta poistuvien kasviryhmien tuotannon järjestäminen taimistoilla. Hankkeen tavoitteena oli huomioida taimistojen ja taimien käyttäjien tarpeet, sekä luoda uusia toimintamalleja kasvikantojen tuotantoon.

Työpaketin 1 tavoitteena oli tukea Luken valiotaimituotannon ulkoistamisen tai ostopalvelun tuloksena mahdollisesti syntyvien toimintamallien käynnistymistä luomalla menettelyohjeita yhdessä uuden tai uusien toimijoiden kanssa. Tavoitteena oli edistää tiedonsiirtoa uusille toimijoille, jolla varmistetaan erityisesti kasvinterveyteen ja lajikeaitouteen liittyvien ongelmakohteiden tiedostamista ja riskinhallintaa. Tuloksena syntyvät kirjalliset dokumentit toimijoiden käyttöön.

Työpaketin 2 tavoitteena oli luoda malli varmennetusta taimituotannosta poistuvien, erityisesti viherrakentamisen kasvien ylläpitoon ja tuotantoon taimistoilla. Hankkeessa määritettiin yhdessä Luken, Taimistoviljelijät ry:n ja taimituottajien kanssa kasvilajit ja –lajikkeet, joista taimituottajat ovat kiinnostuneita ja joiden tuotantoa voidaan siirtää kaupallisille taimituottajille. Osiossa tavoitteena oli laatia Taimistoviljelijät ry:n, suomalaisten taimituottajien, Luken ja Ruokaviraston (ent. Evira) yhteistyönä runko omavalvontaohjeistukselle, jossa huomioidaan erityisesti kasvintuhoojien ja lajikeaitouden säilymiseen liittyvät riskit. Lisäksi osiossa oli tavoitteena tarkastella Luken omistaman FinE-tuotemerkin tehokkaampaa hyödyntämistä ja profiloitumista erityisesti terveiden taimiaineiston merkinä. Lisäksi tavoitteena oli tarkastella tavaramerkin siirtomahdollisuuksia taimituottajien hallintaan.

Hankesuunnitelmassa esitettyä työpakettia 1, Yrityslähtöisen ja kansainvälisesti toimivan varmennetun taimituotannon järjestämisen tukeminen, ei toteutettu vuosina 2016-2017. Ulkopuolinen toimija valiotaimituotantoon löytyi kesällä 2017 eikä toiminnan käynnistämisen tukeminen ja menettelyohjeiden laadinta Tervetaimiketju-hankkeen puitteissa ei ollut tarpeellista. Toukokuussa 2018 pidetyssä ohjausryhmän kokouksessa haettiin muutosta työpaketin 1 toteutukseen. Työpaketin sisällöksi esitettiin tehtäväksi selvitys ja rakennettavaksi malli/toimintatapa, jolla suomalaisen varmennettuun taimituotantoon saadaan uusia kaikkien toimijoiden saataville tulevia ulkomaisia marjakasvilajikkeita, esimerkkinä erityisesti mansikka. Ohjausryhmä hyväksyi esitetyn muutosehdotuksen kokouksessa 24.5.2018.

Hankkeen oli määrä loppua maaliskuussa 2018. Maaliskuussa 2018 hankkeen toteutukseen haettiin ohjausryhmältä jatkoaikaa vuoden 2018 loppuun. Ohjausryhmän hyväksymiä perusteluja hankkeen

jatkoajan myöntämiseksi olivat: 1) Luonnonvarakeskuksen Laukaan toimipaikan lopettamisen ja toimintojen siirtymisestä johtuva työmäärä on ollut ennakoitua suurempi ja työaika ei ole ollut riittävästi Tervetaimiketju-hankeen toteutukseen. 2) Taimituottajilla esiintyneet kiireet hidastivat projektin jatkosuunnittelua syksyllä 2017. 3) Luke myi FinE-tavaramerkin Taimistoviljelijät ry:lle vasta vuoden 2017 lopussa, minkä vuoksi uuden tuotantojärjestelmän kehittämistyötä ei ollut saatettu vielä loppuun.

2. Hankkeen eri osapuolet ja yhteistyö

Hankkeen toteuttajana toimi Luonnonvarakeskus, jonka tehtävänä oli hankkeen vetovastuu ja työpakettien organisointi. Työpaketissa 1 Luken tehtävänä oli keskustella taimituottajien kanssa heidän lajiketoiveistaan ja neuvotella sopimuksista ulkomaisten mansikan jalostajien kanssa kaikkien kiinnostuneiden varmennetun taimituottajien puolesta. Lukessa työpakettia toteuttivat tutkijat Jaana Laamanen ja Saara Tuohimetsä, professori Saila Karhu ja asiakasvastaava Pauli Saarenketo. Taimituottajaverkostossa toimi Kaisu Avotie (Kinnalan Taimisto), Tomi Tahvonen (Puutarha Tahvoset Oy), Kari Komulainen (Peuraniemen Taimitarha Oy), Mervi Pirilä (Ihalan Tila Oy) ja Jouni Suppola (Marjoniemen Taimitarha Oy). Taimituottajien tehtävänä oli antaa kommentteja sopimusten sisällöstä.

Työpaketissa 2 Luke järjesti taimituottajille kyselyt kiinnostuksesta ryhtyä Lukesta poistuvien kasvikantojen ylläpitäjiksi sekä järjesti kasvikantojen siirron lakkautetulta Luke Laukaan toimipaikalta (ent. Laukaan tutkimus- ja valiotaimiasema) taimistoille. Luke tehtävänä oli myös järjestää tutustumismatka Ruotsiin, edistää FinE-tavaramerkin jatkokehitystä ja laatia ohjeistusta taimimateriaalien ylläpitoon. Lukessa työpakettia toteuttivat tutkijat Jaana Laamanen, Sanna Kukkonen, Sirkka Juhanoja, Marja Rantanen ja Saara Tuohimetsä sekä asiakasvastaava Pauli Saarenketo. Ruokaviraston (Evira) tehtävänä oli antaa asiantuntijanäkemyksiä terveen taimimateriaalin ylläpitoon ja terveyden hallintaan liittyvän ohjeistuksen tekoon. Taimistoviljelijät ry toimi FinE-tavaramerkin vastaanottajana. Luke tehtävänä oli toimittaa kasvikuvat ja kuvaukset Taimistoviljelijät ry:lle. Taimistojen edustajina tässä työpaketissa olivat Jyri Uimonen (Taimistoviljelijät ry), Kaisu Avotie ja Eija Lankinen (Kinnalan taimisto), Magnus Säteri (Toijalan Taimitarha Oy), Jari Särkkä (Särkän Perennataimisto), Kjell Wickman (Wickmans Plantskola), Tomi Tahvonen (Puutarha Tahvoset Oy) ja Timo Saarimaa (Hongiston taimisto Oy). Osallistujat vaihtelivat hieman hankkeen eri vaiheiden ja tapahtumien mukaan.

Yhteistyö toimijoiden ja Luken välillä toimi hyvin ja hankkeeseen osallistuneet toimijat olivat aktiivisia. Kaikki osapuolet osallistuivat hankkeen toteutukseen toivotulla tavalla.

3. Hankkeen tulokset

3.1 Menetelmät ja aineisto

3.1.1 Työpaketti 1. Varmennetun taimituotannon lajikevalikoiman uudistaminen ulkomaisilla marjakasvilajikkeilla

Työpaketin 1 tavoitteena oli selvittää viiden Suomeen soveltuvan ulkomaisen mansikkalajikkeen ('Malwina', 'Sonata', 'Rumba', 'Saga' ja 'Nobel') saamista suomalaiseen varmennettuun taimituotantoon. Lajikkeet olivat kolmen eri ulkomaisen jalostajan jalostamia: Peter Stoppel Saksa (Malwina), Fresh Forward Hollanti (Sonata ja Rumba), Graminor Norja (Saga ja Nobel). Luke toteutti lajikejalostajien kanssa neuvottelut kaikkien toimijoiden puolesta. Luke tiedotti yrittäjiä neuvottelujen eri vaiheissa ja keskusteli heidän kanssaan sopimusten sisällöstä kokouksen, sähköpostien ja puhelujen avulla. Neuvottelut lajikejalostajien kanssa käsittivät sopimukset lisäysoikeuksien saamisesta ja mahdollisista jalostusmaksujen maksamisesta eri tuotantoportaissa.

3.1.2 Työpaketti 2. Varmennetusta taimituotannosta poistuvien kasviryhmien tuotannon järjestäminen taimistoilla

Emokasvikantojen siirto taimistojen ylläpitoon

Taimituottajien ja Luken yhteisessä elokuussa 2016 pidetyssä hankekokouksessa päätettiin ensimmäisenä toimenpiteenä järjestää Luken taimituotannosta poistuvien kasvukantojen tarjoaminen taimistoille emokasveiksi. Tavoitteena oli valita taimistot, jotka ovat valmiita sitoutumaan valittujen kasvilajien emomateriaalin ylläpitoon ja joko käyttämään niitä omaan tuotantonsa tai myymään muille taimistoille. Emotaimia sovittiin myytävän taimistoille rajoitetut määrät 15-20 kpl/lajike/taimisto, mikrotaimina, mikroviljelminä tai juurrutettuina taimina 75% alennettuun hintaan. Taimistoille (noin 110 kpl) lähetettiin ensimmäiset kyselyt lokakuussa 2016. Kiinnostusta kysyttiin yhteensä 209 kasvukannasta. Valikoima sisälsi kattavasti kantavalintakokeiden ja kotimaisen jalostuksen kautta tulleita, Suomeen soveltuvia, lajikeaitoja ja terveitä kasvukantoja puuvartisista koristekasveista, perennoista, luumuista sekä kirsikoista. Marraskuussa 2018 käsiteltiin kyselyn tuloksia ja päätettiin järjestää toinen kysely taimistojen aktivoimiseksi.

FinE-tavaramerkki

Luken omistaman FinE-tavaramerkin kehittämiseen liittyviä ajatuksia ja mielipiteitä kysyttiin FinE-työpajassa Taimistoviljelijät ry:n ja Suomen Puutarhakauppiat ry:n talviluentopäivien yhteydessä Tampereella 10.3.2017. Työpajaan osallistui 14 taimistoedustajaa ja Luken edustajat olivat työryhmien vetäjinä. Työpajaan osallistuville pidettiin alustus aiheesta, jonka jälkeen muodostettiin keskusteluryhmät, joihin osallistujat valittiin satunnaisesti. Työpajan teema-aiheet olivat: FinE-merkin tulevaisuus, terveen ja lajikeaidon FinE-materiaalin turvaaminen ja FinE-taimien valintakriteerit tulevaisuudessa.

Tutustumismatka Ruotsiin

Matkan tavoitteena oli tutustua Ruotsin valiotaimiasemaan ja geenivarakokoelmiin sekä ruotsalaisten taimitavaramerkkeihin E-planta ja Grönt Kulturarv. Matka toteutettiin syyskuussa 2017. Matkalle osallistui viisi taimistoedustajaa; Tomi Tahvonen (Puutarha Tahvoset Oy), Eija Lankinen (Kinnalan Taimisto Oy), Kjell Wickman (Wickmanin Taimisto Oy), Magnus Säteri (Toijalan Taimitarha Oy) ja Timo Saarimaa (Hongiston Taimisto Oy). Muita osallistujia olivat Taina Sahin (MMM), Jari Poutanen (Evira), Jyri Uimonen (Taimistoviljelijät ry.), Sirkka Juhanoja (Luke), Sanna Kukkonen (Luke) ja Jaana Laamanen (Luke). Alnarpissa Ruotsin geenivarakuraattorit esittelivät kokoelmiensa inventointi-, evaluointi ja säilytysvaiheita sekä kokoelmia kentällä. Matkalla vierailtiin Ruotsin valiotaimiasemalla Kristianstadissa, sekä kuultiin esitykset E-Planta-järjestelmästä ja geenivaratavaramerkistä Grönt Kulturarv ja yhteistyöstä valiotaimiaseman kanssa. Vierailukohteena oli myös Stångby-niminen taimisto, joka tuottaa pääasiassa puita ja on myös E-planta- sekä Grönt Kulturarv -kasvien tuottaja.

3.2 Tulokset

3.2.1 Työpaketti 1. Varmennetun taimituotannon lajikevalikoiman uudistaminen ulkomaisilla marjakasvilajikkeilla

Työpaketissa 1 Luke sai helmikuussa 2019 päätökseen neuvottelut saksalaisen mansikkalajikkeen 'Malwina' lisäysoikeuksista lajiketta edustavan yhtiön DSG-Berlin kanssa. Sopimukset ovat valmiina allekirjoitettaviksi Lukelle ja varmennettujen taimien tuottajille. Hollantilaisista lajikkeista 'Sonata' ja 'Rumba' neuvottelut ovat edelleen meneillään ja jalostaja harkitsee lisäysoikeussopimusten tekemistä suomalaisten taimituottajien kanssa. Norjalaisten lajikkeiden 'Saga' ja 'Nobel' osalta niiden saaminen suomalaisille taimituottajille on jalostajan mukaan mahdollista, mutta vasta muutamien vuosien päästä, koska lajikkeiden ensivaiheen markkinointiin Suomeen on annettu etuoikeus toiselle ulkomaiselle taimituottajalle.

3.2.2 Työpaketti 2. Varmennetusta taimituotannosta poistuvien kasviryhmien tuotannon järjestäminen taimistoilla

Emokasvikantojen siirto taimistojen ylläpitoon

Varmennetusta taimituotannosta poistuvien kasvikantojen siirto Lukesta taimistojen ylläpitoon toteutettiin vuonna 2016 tehtyjen kyselyjen perusteella. Taimistoille tarjotuista 209 kasvikannasta tilauksia saatiin 138 eri kasvikannasta. Yhteensä 12 taimistoa teki tilauksen. Kiinnostusta oli erityisesti uusimpiin kasvikantoihin, joista taimistoilla ei vielä todennäköisesti ollut riittäviä emokasvikokoelmia. Kiinnostusta ei ollut lähinnä vanhoihin perusvalikoiman kasveihin. Kasvien yhteistilausmäärä oli n. 4300 tainta. Kasvit toimitettiin taimistoille pääasiassa vuoden 2017 aikana.

FinE-tavaramerkki ja tutustumismatka Ruotsiin

FinE-työpajassa saadut kehittämissajatukset koottiin yhteen ja yhteenveto toimitettiin Taimistoviljelijät ry:lle. Työpajassa käsiteltiin kolmea teemaa, joita olivat FinE –merkin tulevaisuus, terveen ja lajikeaidon FinE –materiaalin turvaaminen ja FinE –taimien valintakriteerit tulevaisuudessa. FinE-tavaramerkki nähtiin tarpeellisenä ja sen hallinnoijaksi toivottiin neutraalia tahoa kuten Taimistoviljelijät ry tai Puutarhaliitto. Emotaimimaiden pitäminen terveinä ja lajikeaitoina nähtiin tärkeäksi. Laatu koettiin tärkeäksi osaksi FinE:tä. Kasvigeenivarojen ja luonnonkasvien sekä havupuiden hyödyntämistä toivottiin kehitettävän. Taimistojen kokemuksia eri kasvikannoista tulisi myös hyödyntää enemmän ja käyttää niitä FinE-kasvien valintaperusteina.

Ruotsiin kohdistuneen tutustumismatkan jälkeen järjestettiin osallistujien matkalle osallistuneiden kesken hankekokous ja koottiin matkalta saadut ajatukset kokousmuistioon. Matkalla ryhmä kiinnitti huomioista mm. E-planta merkin arvostukseen Ruotsissa ja kuinka hyvin taimistojen panostus tavaramerkkiin näkyy tuottajille tulevassa tulossa. Ruotsissa E-planta sisältää myös suuria lehtipuita, mitkä puuttuvat Suomen FinE-valikoimasta. Grönt Kulturvarv -tavaramerkin alla todettiin myytävän melko pienitä kasvimääriä, mitkä herätti keskustelua tarvitaanko tuomessa erillistä geenivaroja erille tuovaa tavaramerkkiä. Geenivarojen keräys- ja evaluointijärjestelmä koettiin kuitenkin vaikuttavana. Ruotsin kasvigeenivaratyöllä on kuitenkin huomattavasti suurempi rahoitus kuin Suomessa. Luken, MMM:n ja Ruokaviraston osallistajat kiinnittivät huomiota kasvigeenivarakoelmien ja valiotaimiaseman kasvinterveyteen liittyviin riskikäytäntöihin, kuten vapaaseen liikkumiseen alueilla.

Työpajan ja Ruotsin matkan jälkeen Luke ja Taimistoviljelijät ry kävivät neuvottelua FinE-tavaramerkin siirrosta Taimistoviljelijät ry:n omistukseen. FinE- tavaramerkki siirtyi Taimistoviljelijät ry:n omistukseen joulukuussa 2017. Luke luovutti FinE-kasvien kuvat ja kuvaukset Taimistoviljelijät ry:lle.

Työpaketin viimeisessä vaiheessa laadittiin uudelle FinE-ryhmälle alustavaa ohjeistusta emokasvien terveystilan testaukseen ja seurantaan, oleelliset lajikeaitouden ylläpito-ohjeet ja ohjeet siementaimien muodostumisen ehkäisemiseen. Ohjeistuksen runkoa esiteltiin taimituottajille Taimistoviljelijät ry:n Talviluentopäivillä 15.3.2019. Luentopäivien jälkeen kokoontuneelle taimituottajista koostuneelle FinE-ryhmälle toimitettiin vielä kooste FinE-työpajan tuloksista, Ruotsin matkan jälkeen koostettu kokousmuistio ja Ruotsista saatu vastauspaperi matkalla esitettyihin kysymyksiin koskien E-planta tavaramerkkiä.

3.3 Toteutusvaiheen arviointi

Hanke oli tyypiltään kehityshanke ja johtui selkeästi Luken taimituotannon muutoksista. Hankkeen tavoitteet muuttuivat hankkeen aikana Lukessa tapahtuneiden muutosten edetessä. Tämän vuoksi hankkeen alkuvaiheessa ei voitu arvioida kaikkien toimijoiden roolia ja tarvittavaa rahoitusta selvästi. Jos hankkeen tavoite olisi ollut heti alussa hyvin selkeä, olisi se voinut motivoida osallistujia enemmän jo heti hankkeen alkuvaiheessa. Jatko-ajan saaminen hankkeelle edisti tavoitteiden toteutumista hankkeen aikana.

3.4 Julkaisut

FinE-työpaja. 10.3.2017. Tampere. Taimistoviljelijät ry. ja Suomen Puutarhakauppiat ry. talviluentopäivät.

Karhu, S., Laamanen, J. Hokka, H. & Teivonen, S. 12.3.2019. Taimien jalostusmaksut – hyviä uutisia. Hedelmän- ja marjanviljelijäin liitto ry. Talviluentopäivät, Lahti. 3 s.

Karhu, S., Laamanen, J. Hokka, H. & Teivonen, S. 2019. Kotimaisten lajikkeiden maksut alenevat. Käsikirjoitus. Puutarha&Kauppa 6 (22.3.2019).

Laamanen, J. 27.10.2016. Tervetaimiketju - Monivuotisten puutarhakasvien taimituotantoketjujen kehittäminen tavoitteena kasvintuhoojariskien välttäminen (hanke-esittely). Kasvinsuojelun ja kasvinsuojelun neuvottelukuntien kokous, Helsinki.

Laamanen, J., Juhanoja, S., Kukkonen, S. & Vuori, E. 2017. Uusia kuvioita tervetaimien tuotannossa. Puutarha & Kauppa, 15, s. 6-9.

Laamanen, J. 3.10.2018 Tervetaimiketju - Monivuotisten puutarhakasvien taimituotantoketjujen kehittäminen tavoitteena kasvintuhoojariskien välttäminen (hanke-esittely). Kasvinsuojelun neuvottelukunnan kokous, Evira, Helsinki.

Laamanen, J. 15.3.2019 Tervetaimiketju-hankkeesta apua emotaimimateriaalin terveyden hallintaan. Taimistoviljelijät ry. Talviluentopäivät, Aulanko, Hämeenlinna.

Uimonen, J. 2016. Pidä huolta emotaimimaasta. Puutarha & Kauppa, 5, s. 24

4. Tulosten arviointi

4.1 Tulosten käytännön sovelluskelpoisuus

4.2.1 Työpaketti 1. Varmennetun taimituotannon lajikevalikoiman uudistaminen ulkomaisilla marjakasvilajikkeilla

Suomalaisen marjakasvien varmennettuun taimituotantoon on kaivattu jo kauan uusia ulkomaisia lajikkeita. Lajikkeiden lisäysoikeuksien saamisen on tiedetty olevan vaikeaa pienille toimijoille, joita suomalaiset marjakasvien taimituottajat edustavat. Jalostajilla on usein vähimmäismyyntivaatimuksia. Lisäksi marjalajikkeiden jalostus ja taimituotanto ovat monissa maissa kytköksissä toisiinsa, jolloin jalostajat eivät anna lajikkeiden lisäysoikeuksia helposti ulkomaisille toimijoille. Lisäksi kattavan ja toimivan lajikekoejärjestelmän puuttuminen Suomessa vaikeuttaa Suomeen sopivien lajikkeiden valintaa. Suomessa on myös mietitty kauan kenelle kuuluu vastuu lajikeoikeusneuvottelujen toteuttamisesta.

Tervetaimiketju-hankkeen avulla on saatu tärkeää lisätietoa ulkomaisten marjakasvien jalostajien vaatimuksista ja sopimusmalleista. Hankkeen aikana on neuvoteltu yhden lajikkeen lisäysoikeussopimukset Suomeen ja neljän muun lajikkeen saaminen Suomeen lisäykseen on neuvotteluvaiheessa.

Hankkeen tuloksena voidaan arvioida että Luke voi puolueettomana toimijana jatkossakin tarvittaessa neuvotella lajikeoikeuksien saamisesta suomalaisille taimituottajille ja lajikkeiden ylläpitovastuusta Lukelle. Lukella on usein yhteyksiä useisiin lajikejalostajiin tutkimus- ja jalostushankkeiden vuoksi. Taimituottajien tulee kuitenkin olla aktiivisia lajikeneuvottelujen edetessä ja tarkistaa huolellisesti ehdotettujen sopimusten soveltuvuus omaan yritystoimintaansa.

Uudet ulkomaiset lajikkeet monipuolistavat suomalaisten taimien lajikevalikoimaan ja edistävät kotimaisten taimien käyttöä. Kotimaisiin taimiin liittyy pienempi kasvintuhoojariski, minkä vuoksi niiden käytöllä voidaan edistää kasvinterveyden hallintaa. Ulkomaisten lajikkeiden saaminen myös Luken esiperusemokasvien valikoimaan turvaa terveen lähtömateriaalin saamisen Suomesta kaikissa tilanteissa.

4.2.2 Työpaketti 2. Varmennetusta taimituotannosta poistuvien kasviryhmien tuotannon järjestäminen taimistoilla

FinE-tavaramerkki oli Luken omistama ja keskittyi tutkimusten tuloksena markkinoille saatetun kasviaineiston markkinoille saattamiseen ja tuotantoon. Tutkimuslaitoksen panostus tavaramerkin markkinointiin koettiin kuitenkin olevan riittämätöntä. Ruotsissa E-planta järjestelmä oli luotu yritysvetoiseksi ja on toimivuudeltaan hyvä.

Tutustumismatkan Ruotsiin tavoitteena oli saada parempaa käsitystä Ruotsissa käytössä olevista tavaramerkistä ja heillä toimivasta yhteistyöstä. Matkan toivottiin myös innostavan suomalaisia toimijoita kehittämään FinE-merkkiä. Matkan voi arvioida saavuttaneen tavoitteet.

FinE-tavaramerkki myytiin hankkeen aikana Taimistoviljelijät ry:lle. FinE-taimituottajat ovat järjestäytyneet ja työpaketin jatkokehitystä on mahdollista toteuttaa FinE-ryhmän kanssa hankkeen jälkeinkin. Taimistoviljelijät ry. ja FinE-ryhmä on lähtenyt kehittämään tavaramerkin jatkokäyttöä omana erillisenä hankkeenaan.

Hankkeen aikana pystyttiin luomaan ehdotus vaihtoehtoista kuinka FinE-taimituottajat voivat toteuttaa terveiden kasvien tuotantoa FinE-merkin alla. Ehdotuksessa esitetään että FinE-taimituottajien olisi kannatettavaa ryhtyä ylläpitämään FinE-emokasveja Suomen varmennetun koriste- ja monikäyttökasveja koskevan asetuksen (MMM 7/17) mukaisesti. Asetuksen mukainen toiminta takaisi FinE-kasvien hyvän kasvinterveyden ja lajikeaitouden. Esitys vaatii kuitenkin vielä jatkoneuvotteluja FinE-tuottajien kanssa. Jos taimituotanto asetuksen 7/17 alla koetaan mahdottomaksi esim. liian tiheiden tai laajojen testivaatimusten vuoksi, tulisi viranomaisten tarkastella asetuksen vaatimuksia mahdollisesti uudestaan. Vaatimusten tulee kuitenkin olla riittäviä, jotta varmennetun taimituotannon yleinen taso säilyy.

4.2 Tulosten tieteellinen merkitys

Hanke oli kehityshanke ja keskittyi lähinnä järjestelmien uudelleenorganisointiin ja kehittämiseen. Uusien marjalajikkeiden saaminen kotimaiseen taimituotantoon lisää kotimaisten marjantuottajien kilpailukykyä, ja uusia lajikkeita voidaan käyttää jatkossa erilaisissa mansikan viljely-, sadonlaatu ym. tutkimuksissa. Lisäksi mansikan lisenssisopimusmalleja voidaan analysoida ja edistää kotimaisten marjalajikkeiden pääsyä kansainvälisille markkinoille.

Viherrakentamisen kasvien terveyden vaalimisella turvataan jatkossakin korkealaatuista viherrakentamisen kasvien tutkimusta Suomessa. Tutkimushankkeet tuottavat jatkuvasti uusia suositeltavia kasvikantoja eri käyttötarkoituksiin. Kiinnostus erityisesti geenivarallisesti arvokkaiden kasvien käyttöön lisääntyy ja niiden ympärillä on menossa useita tutkimushankkeita. Uusi FinE-järjestelmä tarjoaa hyvän mahdollisuuden tuoda markkinoille tutkimushankkeiden kautta valittuja kasvikantoja.

5. Tiivistelmä

TERVETAIMIKETJU - Monivuotisten puutarhakasvien taimituotantoketjujen kehittäminen tavoitteena kasvintuhoojariskien hallinta

PLANT HEALTH - Improvement of plant production chains of perennial horticultural plants aiming to control plant pests and diseases

Vastuuorganisaatio	Luonnonvarakeskus (Luke) PL 2 00791 Helsinki Puh. 029 532 6000 Jaana Laamanen, jaana.laamanen@luke.fi	
Kesto	2016-2018 Loppuraportti 17.3.2019	
Rahoitus	Kokonaiskustannukset	159.835 euroa
	MMM:ltä saatu kokonaisrahoitus	80.000 euroa
	Oma rahoitus	79.835 euroa
	Muista julkisista lähteistä saatu rahoitus	-
	Muu ulkopuolinen rahoitus	-
Avainsanat	Taimitarhaviiljely, tervetaimituotanto, varmennettu taimituotanto	

Tiivistelmä

TAVOITTEET

Terveen taimen käyttö on ennakoidaan varautumista kasvintuhoojia vastaan. Monivuotisilla puutarhakasveilla varmennetun taimituotannon järjestelmällä voidaan tuottaa tervettä taimiainesta puutarhaelinkeinon käyttöön. Kasvituotteiden kauppa on kansainvälistynyt voimakkaasti ja kasvintuhoojaongelmat ovat lisääntyneet. Varmennetun taimituotannon valiotaimituotannon kannattamattomuus ja Luonnonvarakeskuksen (Luke) säästötavoitteet olivat merkittäviä syitä hankkeen käynnistymiselle. Järjestelmä vaati toimintamallin muutoksen muuttuneissa taloudellisissa ja ympäristöllisissä olosuhteissa.

Hankkeen ensimmäisen työpaketin tavoitteena oli varmennetun taimituotannon lajikevalikoiman uudistaminen ulkomaisilla marjakasvilajikkeilla. Työpaketin rakennettiin toimintatapaa, jolla suomalaisen varmennettuun taimituotantoon saadaan uusia kaikkien toimijoiden saataville tulevia ulkomaisia marjakasvilajikkeita. Esimerkkikasviksi valittiin mansikka.

Hankkeen toisen työpaketin tavoitteena oli luoda malli varmennetusta taimituotannosta poistuvien, erityisesti viherrakentamisen kasvien ylläpitoon ja tuotantoon taimistoilla. Hankkeessa määritettiin kasvilajit ja -lajikkeet, joista taimituottajat ovat kiinnostuneita ja joiden voitiin siirtää kaupallisille taimituottajille. Tavoitteena oli myös laatia taimistoille runko ohjeistukselle, jossa huomioidaan erityisesti kasvintuhoojien ja lajikeaitouden säilymiseen liittyvät riskit. Lisäksi osiossa tarkasteltiin Luken omistaman FinE-tuotemerkin tehokkaampaa hyödyntämistä ja profiloitumista erityisesti taimiaineston merkkinä. Lisäksi tavoitteena oli selvittää tavaramerkin siirtomahdollisuuksia taimituottajien hallintaan.

TULOKSET

Hankkeessa selvitettiin viiden Suomeen soveltuvan ulkomaisen mansikkalajikkeen saamista suomalaisen varmennettuun taimituotantoon. Luke toteutti lajikejalostajien kanssa neuvottelut kaikkien toimijoiden puolesta. Luke tiedotti yrittäjiä neuvottelujen eri vaiheissa ja keskusteli heidän kanssaan sopimusten sisällöstä. Neuvottelut lajikejalostajien kanssa käsittivät sopimukset lisäsoikeuksien saamisesta ja mahdollisista jalostusmaksujen maksamisesta. Luke sai päätökseen neuvottelut saksalaisen mansikkalajikkeen 'Malwina'

lisäysoikeuksista lajiketta edustavan yhtiön kanssa. Sopimukset ovat valmiina allekirjoitettaviksi Lukelle ja varmennettujen taimien tuottajille. Kahdesta hollantilaisesta ja kahdesta norjalaisesta mansikkalajikkeesta neuvottelut jatkuvat edelleen ja niitä pyritään jatkamaan hankkeen päättymisen jälkeenkin.

Varmennetusta taimituotannosta poistuvien kasvikantojen siirto Lukesta taimistojen ylläpitoon toteutettiin taimistoille tehtyjen kyselyjen perusteella. Taimistoille tarjotuista 209 kasvikkannasta tilauksia saatiin 138 eri kasvikkannasta. Yhteensä 12 taimistoa teki tilauksen. FinE-tavaramerkin kehittämiseen liittyviä ajatuksia ja mielipiteitä kysyttiin taimituottajilta ja puutarhakauppailta FinE-työpajassa. Hankkeessa järjestettiin matka Ruotsiin, jossa tutustuttiin Ruotsin valiotaimiasemaan ja geenivarakokoelmiin sekä ruotsalaisten taimitavaramerkkeihin E-planta ja Grönt Kulturarv. FinE-tavaramerkki siirtyi Taimistoviljelijät ry:n omistukseen ja Luke luovutti FinE-kasvien kuvat sekä kuvaukset Taimistoviljelijät ry:lle. Lopuksi laadittiin uudelle FinE-ryhmälle ohjeistus emokasvien terveystilan testaukseen ja seurantaan. Ehdotuksessa esitetään että FinE-taimituottajien olisi kannatettavaa ryhtyä ylläpitämään FinE-emokasveja Suomen varmennetun koriste- ja monikäyttökasveja koskevan asetuksen (MMM 7/17) mukaisesti. Asetuksen mukainen toiminta takaisi FinE-kasvien hyvän kasvinterveyden ja lajikeaitouden.

TULOSTEN ARVIOINTI

Tervetaimiketju-hanke oli kehityshanke ja keskittyi lähinnä järjestelmien uudelleenorganisointiin ja kehittämiseen. Hankkeen avulla on saatu tärkeää lisätietoa ulkomaisten marjakasvien jalostajien vaatimuksista ja sopimusmalleista. Lajikkeiden lisäysoikeuksien saamisen on tiedetty olevan vaikeaa pienille toimijoille, joita suomalaiset marjakasvien taimituottajat edustavat. Hankkeen tuloksena voidaan arvioida että Luke voi puolueettomana toimijana jatkossakin tarvittaessa neuvotella lajikeoikeuksien saamisesta suomalaisille taimituottajille ja lajikkeiden ylläpitovastuusta Lukelle. Uudet ulkomaiset lajikkeet monipuolistavat suomalaisten taimien lajikevalikoimaan ja edistävät kotimaisten taimien käyttöä ja kilpailukykyä. Ulkomaisten lajikkeiden saaminen myös Luken esiperusemokasvien valikoimaan turvaa terveen lähtömateriaalin saamisen Suomesta kaikissa tilanteissa. Lisäksi kotimaisiin taimiin liittyy pienempi kasvintuhojariski, minkä vuoksi niiden käytöllä voidaan edistää kasvinterveyden hallintaa.

Luken varmennetun taimituotannon ylläpidosta poistuneet emokasvit pystyttiin toimittamaan taimistoille laajasti. Tämä loi pohjan FinE-tuotemerkin jatkokehittämiseksi. Tutustumismatkan Ruotsiin tavoitteena oli saada lisätietoa Ruotsissa käytössä olevista tavaramerkistä ja siellä toimivasta yhteistyöstä. Matkan voi arvioida saavuttaneen tavoitteet. FinE-tavaramerkki myytiin hankkeen aikana Taimistoviljelijät ry:lle. Hankkeessa pystyttiin luomaan ehdotus vaihtoehtoista kuinka FinE-taimituottajat voivat toteuttaa terveiden kasvien tuotantoa FinE-merkin alla. Viherrakentamisen kasvien terveyden vaalimisella turvataan jatkossakin korkealaatuista viherrakentamisen kasvien tutkimusta Suomessa. Kiinnostus erityisesti geenivarallisesti arvokkaiden kasvien käyttöön lisääntyy ja niiden ympärillä on menossa useita tutkimushankkeita. Uusi FinE-järjestelmä tarjoaa hyvän mahdollisuuden tuoda markkinoille myös tutkimushankkeiden kautta valittuja kasvikkantoja.

Julkaisut

FinE-työpaja. 10.3.2017. Tampere. Taimistoviljelijät ry. ja Suomen Puutarhakauppiat ry. talviluentopäivät.

Karhu, S., Laamanen, J. Hokka, H. & Teivonen, S. 12.3.2019. Taimien jalostusmaksut – hyviä uutisia. Hedelmän- ja marjanviljelijäin liitto ry. Talviluentopäivät, Lahti. 3 s.

Karhu, S., Laamanen, J. Hokka, H. & Teivonen, S. 2019. Kotimaisten lajikkeiden maksut alenevat. Käsikirjoitus. Puutarha&Kauppa 6 (22.3.2019).

Laamanen, J. 27.10.2016. Tervetaimiketju - Monivuotisten puutarhakasvien taimituotantoketjujen kehittäminen tavoitteena kasvintuhojariskien välttäminen (hanke-esittely). Kasvinsuojelun ja kasvinsuojeluineneuvottelukuntien kokous, Helsinki.

Laamanen, J., Juhanoja, S., Kukkonen, S. & Vuori, E. 2017. Uusia kuvioita tervetaimien tuotannossa. Puutarha & Kauppa, 15, s. 6-9.

Laamanen, J. 3.10.2018 Tervetaimiketju - Monivuotisten puutarhakasvien taimituotantoketjujen kehittäminen tavoitteena kasvintuhoojariskien välttäminen (hanke-esittely). Kasvinsuojelun neuvottelukunnan kokous, Evira, Helsinki.

Laamanen, J. 15.3.2019 Tervetaimiketju-hankkeesta apua emotaimimateriaalin terveyden hallintaan. Taimistoviljelijät ry. Talviluentopäivät, Aulanko, Hämeenlinna.

Uimonen, J. 2016. Pidä huolta emotaimimaasta. Puutarha & Kauppa, 5, s. 24